

KADIN HAREKETİNDE YENİ BİR İVME: TOPLUMSAL CİNSİYET ADALETİ

Bu makale, feminizmin Türkiye’de kadın haklarının gelişiminde etkisine ve klasik eşitlikçi feminist yaklaşımların yetersizliğine vurgu yaparak, eşitlik/farklılık dikotomisi üzerinden kadın hakları gerçeğine “cinsiyet adaleti” kavramıyla yeni bir perspektif getirmenin yollarını tartışacaktır. Türkiye’de kadın hareketinin geldiği noktada, cinsiyet eşitliği ve kadın-erkek arasında sosyal açıdan eşit haklar ve sorumluluklar tezine karşın, eşitliğin de içkin olduğu eşitlik üstü adalet perspektifli yaklaşımların geliştirilmesine yönelik kavramsal bir çerçeve çizilecektir. Modernitenin sunduğu cinsiyet körü uygulamaların ve tek-tipleştirici kadın imajının ve evrensel bir eşitlik anlayışıyla harmanlandığı feminist yaklaşımların çıkmazlarını dikkate alarak, farklılıklardan doğan mağduriyetlerin giderilmesi adına, her toplumun kendi değer yargılarından ve kültürel dinamiklerinden beslenen kadın odaklı, adalet perspektifli politikaların tesis edilmesi, toplumun devamlılığı ve toplumsal denge ve huzurun tesisi için son derece önem arz etmektedir.

E. Sare Aydın Yılmaz*

TURKISH POLICY
QUARTERLY

Winter 2015

* E. Sare Aydın Yılmaz, İstanbul Ticaret Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Öğretim Üyesi, Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) Kurucu Başkanı .

NOT: TPQ Kış 2015 sayısında İngilizce olarak yayımlanan bu makalenin tercümesi KADEM ekibi tarafından yapılmıştır.

insiyet eşitliği kadın hareketinde köklü bir kavramdır. Ancak, eşitlik/farklılık dikotomisine ilişkin olarak var olan çözülememiş sorunlar, bu dikotomiye daha net açıklayacağı iddia edilen yeni terimlerin ve kavramların öne çıkmasıyla birlikte yeni tartışma konularının açılmasına zemin hazırlamıştır.

“Toplumsal cinsiyet adaleti”, modernite tarafından belirlenen eşitliğin kadınlar arasındaki bir takım farklılıklarla ilgilenmemesi sebebiyle, tüm dünyada kadının hareketinin belli kesimlerine daha çok hitap eden bir kavramdır. Modern bir kavram olarak eşitlik, kadın ve erkeği birbirine eşitleyerek batı kültüründen beslenen standart, tek-tip kadın imajı oluşturmakta, “adalet” ise eşitliğin de içkin olduğu, hakkaniyet, denge ve kadınlar ve erkekler arasında daha ileri adil muamele ve sorumluluk anlayışını içeren bir üst kavrama işaret eder.

Kazanımlara ve kaybedilenlere bakıldığında, kadın hakları için verilen mücadelenin tarihi çok eskidir ve tüm dünyada farklılıklar arz etmektedir. Her bir bölgede geliştirilen kadın hakları kavramı, o bölgenin sosyo-kültürel, siyasal ve dini dinamikleri ortaya koymaktadır. Kadın hareketinin geçmişten bugüne geldiği noktaya bakıldığında, tarihsel koşullarla paralel bir süreci izlediği görülmektedir. 18. yüzyılda Avrupa’da sivil özgürleşme hareketleriyle birlikte başlayan kadın hareketinin temelini, Fransız Devrimi’nin de bir getirisi olan “eşitlik (égalité)” fikri oluşturmaktadır. Eşitlik taleplerinin sonucunda elde edilen “insan hakları” olarak betimlenen haklar, yalnızca erkekler arasında bir eşitlik anlayışını ortaya koyarak, soyut “insan” kavramını salt erkek cinsini betimleyen bir kavram olarak öne sürmüş, hak mücadelesinin bir parçası olan ve nüfusun yarısını oluşturan kadın cinsini saf dışı bırakmıştır. 18. yüzyılın sonlarına doğru bu yasal ve sosyal açıdan eşitlik fikrine, kadın-erkek arasındaki eşitsizliklere vurgu yapılarak toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden yeni bir tanımlama getirilmiştir. Mary Wollstonecraft (Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi, 2007), ile birlikte ifadesini bulan eşitlikçi feminist yaklaşımın, kadın sorunlarının temelini toplumda kadına yüklenen rollerde ve kadınlara erkeklerle eşit fırsatların sağlanmamasında olduğu tespitinden hareketle gelinen noktada, toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusu öne çıkmıştır.

Gender Mainstreaming ya da Maskülenleşen Kadınlar

Kadınların sorunlarına sistematik çözümler üretmek açısından 1985’te Nairobi Kenya’da düzenlenen 3. Dünya Kadın Konferansı’nda “gender mainstreaming” olarak ifade edilen ve resmi olarak, 1995’te Pekin’de düzenlenen 4. Dünya Kadın Konferansı’nda resmi olarak şekillendirilen “toplumsal cinsiyet eşitliği” bakış açısının ana plan ve programlara yerleştirilmesi” ise, artık günümüzde uluslararası mevzuatlar-

da yerini almıştır.¹ Salt eşitliğin yetersiz kaldığı durumlarda ise, yasal ve hukuki eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, fırsat eşitliği, hak ve sorumluluklarda eşitlik ve pozitif ayrımcılık gibi günümüzde farklı kadın sorunlarına çözüm üretmek üzere alternatif kavramlar üretilmiştir. Şimdiye değin, devletlerin ana plan ve programlarına yerleştirilmesi amacıyla Pekin Eylem Platformu'nda kadın sorunlarının çözümü için hedeflenen toplumsal cinsiyet eşitliği kavramın ulusal mekanizmalar üzerindeki ana rolü “tüm politika alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve politikalara dahil edilmesini destekler” şeklinde açıklanmıştır.² Ancak, tüm yasal düzenlemelere ve devam etmekte olan çözüm arayışlarına rağmen, kadına ve farklı kadınlık rollerine ilişkin sorunlar hala devam etmekte, çeşitli alternatif kavramlarla desteklenmeye çalışılsa da, eşitlik kavramına ilişkin yetersizlikler yer yer kendisini göstermektedir. Nitekim, eşitlik kapsamında ortaya konulan politikalar ve yasal düzenlemeler de zamanla kadının toplumsal, siyasal ve ekonomik hayatta yaşadığı sorunlara yaklaşımında “cinsiyet körü” olmasını engelleyememiştir.³

“Kadının toplum içerisindeki statüsünü arttırmak üzere geliştirilen eşitleyici politikalar, kadının erkeklerle belli mevziiler kazanmasına ve kadın kimliğinde kırılmalara neden olmuştur.”

Modernitenin farklılıkları görmezden gelen tek-tipleştirici kadın tasavvuruyla birlikte toplumsal bazda ortaya konulan, kadının toplum içerisindeki statüsünü arttırmak üzere geliştirilen eşitleyici politikalar ise, kadının erkeklerle belli mevziiler kazanmasına ve kadın kimliğinde kırılmalara neden olmuştur. Bu kırılmalar, kadının kamusal alan ve özel alanda sıkışan kadın kimliğine ve kamusal kimliğine ilişkin farklılıkları bir arada tutma zorunluluğunu da eklemiştir. Aynı zamanda özel alan ve kamusal alan ayırımında yaşanan bu gerilimle birlikte kadın ve erkek cinsine yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkeği haklar ve sorumluluklar bakımından da farklı bir düzeye taşımaktadır.

Eşitlik taleplerinin dile getirilmesi sürecinde, kadınları ayrı bir toplumsal grup olarak gören feminist yaklaşımların kadınları aynı çatı altında toplamak üzere “evrensellik” vurgusuyla ortaya koyduğu kadınlık söylemi, daha sonra kadınların farklılıklarını gözlemeyerek homojen bir kadın imajı oluşturması sebebiyle çeşitli eleştiriler

1 Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, *Avrupa Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Plan ve Politikalara Yerleştirilmesi: Hollanda, Romanya ve Türkiye Örneklerinin İrdelenmesi*, Ankara, 2011, s. 4.

2 Rai, S., *Mainstreaming Gender, Democratizing The State? : Institutional Mechanisms For The Advancement Of Women*. (Manchester: Manchester University Press, 2003).

3 Gülnur Acar-Savran, Nesrin Tura Demiryontan, *Kadının Görünmeyen Emeği*, (İstanbul:Yordam Kitap, 2008) s.157

“*Aile kurumunun devamlılığını sağlayacak yöneticilik görevinin erkeğe verilmesi asla bir hiyerarşik yapılanmayı ortaya çıkarmadığı gibi, kadın ve erkek arasında insan olmak ve Allah’a kul olmak bakımından eşitliğine engel teşkil etmemektedir.*”

nist yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Feminist söylemler, kadınları ve erkekleri iki farklı toplumsal grup olarak ayıran, tüm toplumların genel koşullarının bir ürünü olarak ortaya çıkmamakta, belli özel tarihsel koşullarda ortaya çıkan bir olgu olduğu görülmektedir.⁶ Eşit hak talepleriyle kadınlar, başlangıçta kadının yasalar önünde erkeklerle eşit yurttaşlar olmaları yönünde mesafe kat etmişse de, Britanyalı psikoanalist ve sosyalist feminist Juliet Mitchell’in ifade ettiği gibi, “Eşit haklar, esas gövdesi çok derinlerde olan bir buzdağın önemli bir uç kısmıdır. Yalnızca bir uç kısmı olması, hem eşitlik kavramının sınırlılığının bir yansıması, hem de kadınların baskı altında tutulması sorununun ne denli derin ve temelli olduğunun bir göstergesidir.”⁷

Feminist Yaklaşımların İndirgemeci Doğası

Demokratik toplumların en önemli ilkelerinden biri de hiçbir ayırım gözetmeksizin kendi vatandaşlarına eşit haklar tanımlamaktır. Ancak, hukuksal ve yasal eşitlik, hiçbir ülkede bu konuda ne siyasal hayata katılımı, ne de kamusal alanda uygulamaya yönelik kadınların mağduriyetini giderici tam bir çözüm getirememiştir.

4 Ania Loomba, *Kolonyalizm Postkolonyalizm*, [Colonialism Postcolonialism] Çev: M. Küçük. (İstanbul:Ayrıntı Yayınları, 2000).

5 Caroline Ramazanoğlu, *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*, [Feminism and the Paradoxes of Oppression] (Pencere Yayınları, 1998) s. 7.

6 Juliet Mitchel, Anne Oakley, Fatmagül Bertay, *Kadın ve Eşitlik*, [Women and Equality] (Pencere Yayınları, 3. Baskı, 1998) s. 24.

7 Mitchel, Oakley, Bertay (1998), s. 26.

Kadın sorunlarını salt kadın-erkek arasındaki eşitliğe indirgeyerek çözüme arayışına giren feminist yaklaşımlar kendi içerisinde de özeleştirisini barındırmaktadır. Erkek cinsindeki nitelikleri baz alarak kadını erkeğe eşitleme çabası, kadına bir ayrıcalık sunmaktan ziyade, kadının erkeğe göre zayıf ve ikincil pozisyonda olduğunun bir ön kabulünü yansıtmaktadır. Bu eşitlik arayışında, kadın daha çok erkekleşerek var edilmeye çalışılmış ve kadın kimliğinden koparılmıştır. Aynılık, benzerlik temelli, farklılıkları yok sayan klasik feminist yaklaşımlara alternatif olarak farklılıkları önceleyen post-feminist yaklaşımlar da kendini göstermiştir. Eşitlikçi anlayışın toplumdaki dezavantajlı grupların mevcut eşitsizliğini daha da derinleştireceğini ortaya koyan post-kolonyal feminizm, klasik batı feminizminin evrensellik algısına karşın, yerel düzlemde yeniden yorumlanmasını içermektedir. Feminizmin dile getirdiği “ortak baskı”, “ortak deneyim” anlayışını yapı sökümüne uğratarak, feminizmin homojen kadınlık anlayışına karşın, yerelde her bölgenin kendi kültür ve geleneklerinden oluşan bir çeşitliliğin söz konusu olduğunu vurgulamıştır.⁸

Gayatri Chakravorty Spivak’ın “Can the Subaltern Speak?” başlıklı makalesiyle anılan post-kolonyal feminizmle birlikte, feminist teori içinde bir üçüncü dalga hareketinin de başladığı görülmektedir.⁹ Post feminist yaklaşımların klasik feminist yaklaşımlara getirdiği en temelli eleştirilerden biri de, farklılıkları öne sürerken kadınların ezilmişliklerinin yalnızca erkek kaynaklı olmadığını, sınıfın, etnisitenin ve toplumsal yapının da bunda etkili olduğu varsayımından hareket etmişlerdir.¹⁰ Nitekim, “toplumsal cinsiyet, kadınların ve erkeklerin yalnızca bireysel kimliği ve kişiliğine değil, erkekliğin ve kadınlığın kültürel yapısı ile kurumlar ve örgütlerdeki cinsiyet konumlandırmalarını da içermektedir.”¹¹ Buradan hareketle, homojen bir eşitlik anlayışından beslenen klasik feminist yaklaşımlar, etnisiteden, sınıftan, toplumsal yapıdan vs. kaynaklı “siyah feminizm” gibi çok çeşitli feminist yaklaşımları da ortaya çıkarmıştır. Kolonileşmeyle birlikte eşitlik anlayışı, batılı beyaz kadınlıkla siyah erkek arasında yapılmaya başlanmış ve siyah kadını tamamen yok sayarak karşı durulan ataerkil sistem farklı şekilde kendini yeniden var etmiştir.¹²

Kadının cinsiyeti sebebiyle maruz kaldığı ayrımcılığa yönelik eşitleyici politikalar, “fırsat eşitliği” gibi kavramlarla gerek siyasal hayatta (kota vb.) gerekse kamusal hayatta (işe alınma vb.) karşılanmaya çalışılsa da, kadınların yaşadıkları bu mağ-

8 Mohanty, C. T. (2008). *Sınır Tanımayan Feminizm Teorisi Sömürgeleştirmekten Kurtarmak Dayanışmayı Örnek*, Çev: H. Pınar Şenoğuz, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi, 2008).

9 Gayatri Chakravorty Spivak, “Can the Subaltern Speak?,” in Cary Nelson, Lawrence Grossberg (eds.) *Marxism and the Interpretation of Culture* (Chicago: University of Illinois Press, 1998), p. 271-313.

10 Cheryl McEwan, “Postcolonialism, Feminism and Development: Intersections and Dilemmas,” *Progress in Development Studies*, Vol. 1, No. 2 (2001), p. 93-111.

11 Nigar Demircan Çakar, “Neden Toplumsal Cinsiyet Adaleti?” [Why Social Gender Justice?], *Kadın ve Demokrasi Derneği*, <http://kadem.org.tr/neden-toplumsal-cinsiyet-adaleti/>

12 Kirsten Holst Petersen and Anna Rutherford (eds.) *A Double Colonization: Colonial and Post-Colonial Women's Writing* (Oxford: Dangaroo Press, 1986).

“‘Cinsiyet adaleti’ aile ve kadın erkek arasındaki ilişkilerde ve toplumsal hayatın dizaynında hakkaniyetli, adaletli, ölçülü, dengeli ve insaflı olmak durumunu ifade etmektedir.”

almayan, birbirinden bağımsız iki ayrı varlığı aynileştiren/özdeşleştiren, iki varlığı tek-tipleştiren, aileyi soğuk bir hukuk kurumuna dönüştüren bir özelliği olduğu unutulmamalıdır.”¹³ Erkeklerle kadınları ayrıştırarak ele alan bir politika geliştirilmesini savunan feminist söylem yerine, kadın ve erkeğe yönelik birbirini tamamlayıcı ve bütünleştirici bir söylem geliştirilmelidir. Feminizm işlevini sürdürülebilmek için kadın ve erkekleri ayrı toplumsal gruplar olarak ele almaktadır. Bilakis, toplumsal denge, huzur ve sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için ayrıştırıcı politikaların yerine her toplumun kültürel dinamiklerini gözeten bütünleyici, kadın ve erkeğin birbirini tamamlayan, aynı öze sahip iki eşdeğer varlık olarak görülmesi gerekmektedir. Feminizmin evrensellik vurgusu, diğer toplumlarda yaşayan kadınların yerel kültür ve kabullerden kaynaklı sorunlarına çözüm aramak yerine, onları görmezden gelen genelleyici politikalarla hareket etmek kolaylığına düşmüştür.

Kadın ve Erkek: Eşit değil ama Eşdeğer

Kadın ve erkek arasındaki farklılıklara bakıldığında, ontolojik açıdan yaratılıştan gelen bir üstünlük veya zayıflık olmadığı görülmektedir. Kadınlık ve erkeklikten bağımsız olarak, “insan” olarak yaratılmış olmak, bizatihi ontolojik açıdan eşitliği gösterir. Kadın veya erkek fark etmeksizin insan olarak aynı öze, aynı ontolojik değere sahip olarak, bu eşdeğerliliği toplumsal hayat içinde korumak üzere kadınların yasal eşitliğe ve aynı imkan ve fırsatlara sahip olması ise kaçınılmazdır.¹⁴ İslam’ın kadın ve erkeğe bakışı da bu açıdan önemlidir. İslam kadına ve erkeğe “insan” cihetinden bakarak, işlevsel bir yaklaşımla kadın ve erkek arasında görev taksimi yapmakta, yapabilecekleri şeyler bakımından bir fark gözetmektedir.¹⁵ Kadın ve erkeği

13 Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, (Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2014), p. 136-137.

14 E. Sare Aydın Yılmaz, “Eşitlik Üstü Adalet” [Justice above Equality], *Kadın ve Demokrasi Derneği*, 13 December 2014, <http://kadem.org.tr/star-gazetesi-acik-goruste-yayinlanan-esitlik-ustu-adalet-baslikli-yazi/>

15 Ejder Okumuş, “Ailede ve Toplumda Kadına Şiddet Üzerine” [On Violence Against Women in the Family and in the Society], *Journal of Associations and Civil Society*, Issue 26 (Spring 2014), p. 24.

birbirini dengeleyen ve tamamlayan bir bütün olarak ele almakta, “iki eşin birbirine indirgenemeyen, birbirinde erimeyen ama birbirinden ayrı da düşmeyen birer varlık dünyasına sahip olduğunu kabul eden bir yaklaşımla, “Kadınlar, erkeklerle birlikte bir bütünü tamamlayan diğer yarıdır.” buyrulmaktadır.¹⁶ Bu nedenle, kadın-erkek arasındaki ilişki, İslami açıdan değerlendirildiğinde gerek aile içerisinde gerek karşılıklı ilişki bakımından hiyerarşik bir üstünlük olmadığı, bunun işlevsellik ve görev bakımından farklılık olduğu görülmektedir.

2014 yılında Türkiye’de kadının sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal durumunu incelemek üzere yayınlanan “*Değişen Türkiye’de Kadın*”¹⁷ kitabı için Türkiye’de 26 ilde toplam 5036 kadınla gerçekleştirilen araştırma raporunun verilerine bakıldığında, farklı toplumsal çevrelerden kadınların kadın-erkek eşitliği konusundaki düşünceleri sorulmuş-

“Kadın ve erkeğin birbirini tamamlayan, aynı öze sahip iki eşdeğer varlık olarak görülmesi gerekmektedir.”

tür. Kadınların %50’sinin kadın ve erkeğin birbirine eşit olduğuna, %23’ünün ise kadın ve erkeğin birbirine eşit değil, birbirinden farklı olduğuna inandığı görülmüştür.¹⁸ Araştırmadan çıkan % 50’lik oran, cinsler açısından insan olmak bakımından indirgemeci bir cinsiyet eşitliğinin değil, insan olmak cihetinden toplum nezdinde bir eşdeğerliliğin ve kadın ve erkeğin yasalar önünde eşit birer vatandaş olduğunu yansıtmaktadır. Dolayısıyla, burada dikkat edilmesi gereken en mühim husus, esas olanın cinslerin farklılıklarından ve fitri özelliklerinden beslenen, ve salt eşitlik ile kadının sosyo-ekonomik açıdan giderilemeyen mağduriyet ve pozisyon kaybına karşılık, olması gereken, zorunlu bir adalet anlayışının öncelenmesidir. Böylece, bu kapsamda toplumsal cinsiyet adaleti, geniş kapsamlı ve eşitliğin içkin olduğunu vurgulayan bir terimdir.

İslami açıdan konu değerlendirdiğinde, bazı ayetler tartışma konusu yapılmaktadır. İslami açıdan gündeme getirilen Nisa 4/34 ayetinde “erkekler kadınlara kavvamdır”¹⁹ ifadesi, görev dağılımı itibariyle ailenin sorumluluğunu erkeğe yüklemektedir. Kadın ve erkeği işlevsel olarak ele almakta ve burada verilen önceliğin bir mahiyet önceliği değil, bir görev önceliği olduğu görülmektedir.²⁰ “Erkek ve ka-

16 Huriye Martı, “İdeal Bir Eş Olarak Hazreti Peygamber”[The Prophet as an Ideal Spouse], *Küreselleşen Dünyada Aile Sempozyumu* (14-16 April 2009, Balıkesir), TDV Yayınları, Ankara 2010, p. 3.

17 Havva Çaha, E. Sare Aydın, Ömer Çaha, *Değişen Türkiye’de Kadın: Türkiye’de Kadının Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Siyasal Durumu Araştırması* [Women in a Changing Turkey] (Istanbul: The Women and Democracy Association Press, 2014).

18 Havva Çaha, E. Sare Aydın, Ömer Çaha (2014), p. 228.

19 Kur’an, Nisa 4/34.

20 Okumuş (2014), p.25

dının yaradılışındaki bazı farklılıklar, erkeğin bazı konularda bir “primus inter pares” konumuna, “eşitler arasında öncelikli” gelmesini gerektirebilir. Derhal belirtelim ki, bunlar da “görevler” ve “külfetler” konusundadır. Erkeğe karşılıksız ve külfetsiz ayrıcalıklar, imtiyazlar bağışlanmış değildir. Bir “öncelik” tanınmış ise, bu mutlaka erkeğe yüklediği bir görev, bir külfet vardır ve bu görevin gerektirdiği gibi yerine getirebilmesi için erkeğe bir “eşitler arasında öncelik” durumu tanınmıştır.”²¹ Geleneksel kodlardan beslenen ataerkil yapı, bir üstünlük olarak kabul etmekte ve kadından itaat etmesini beklemektedir. Görev ve sorumlulukları itibarıyla birbirinin tamamlayıcıları olduğunu söyleyen ilahi kelam, itaati erkeğe değil, ilkeye beklemektedir.

Her kurumsal yapı gibi aile kurumunun devamlılığını sağlayacak yöneticilik görevinin erkeğe verilmesi ise asla bir hiyerarşik yapılanmayı ortaya çıkarmadığı gibi, kadın ve erkek arasında insan olmak ve Allaha kul olmak bakımından eşitliğine engel teşkil etmemektedir. Eşitlik anlayışı, aynı özelliklere sahip iki şeyin denkliği-dür ve eşit iki şeyin birbiri yerine konulabilirliğini, daha net bir ifadeyle birbirinin muadili olmak durumunu açıklamaktadır. İslam bilginleri tarafından kadın ve aile konularında, eşitlik kavramına alternatif olarak sunulan bir diğer kavram ise eşdeğerliliktir. Eşdeğerlilik, iki varlığın mevcut farklılıkları ve özellikleriyle diğeri nezdindeki değerini, ağırlığını ifade eder. Köse’ye göre, kadın ve erkeğin birbiri karşısında eşdeğerlilik perspektifinden hareketle konumlandırılması, hem fitri özelliklere, hem de pozisyonlarına ilişkin ifade bakımından daha açıklayıcı ve uygun bir kavram olduğu görülmektedir.²² Burada ortaya koymaya çalıştığımız cinsiyet eşitliği kavramının mevcut çıkmazlarına karşın, toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımında günümüz yaşam koşulları da göz önünde tutarak adil ve hakkaniyetli paylaşımı ve rol dağılımını ele alan bir kavram olarak “cinsiyet adaleti”; aile ve kadın erkek arasındaki ilişkilerde ve toplumsal hayatın dizaynında hakkaniyetli, adaletli, ölçülü, dengeli ve insafli olmak durumunu ifade etmektedir. Bu kavram, kadın sorunlarına sonuç odaklı bir çözüm arayışının sonucu olarak ortaya konulmuştur. Örneğin; aynı işlerde çalışan kadın ve erkek cinsinin iş dağılımında “eşitlik” söz konusu olacaktır, ancak sonrasında kadın cinsinin hamilelikle birlikte ortaya çıkan annelik vasfı dolayısıyla emzirme gibi bir takım fitri sorumlulukları gereği, kadının aynı işte çalıştığı erkek cinsinden farklı olarak sorumluluk bakımından adil bir düzenlemeye ihtiyacı olacaktır. Bu noktada yetersiz kalan “eşitlik” kavramına karşın “adaleti” kavramı, bu gibi kadının faydasına olacak hakkaniyetli bir paylaşımı sağlamış olacaktır.

Genellikle, toplum hayatında kurulan yapılar ve uygulamalar erkeklerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmekte ve kadınların ihtiyaçlarını görmezden gelmektedir. Bu durum, kadınları erkeklerle birlikte eşitlik için mücadele etmeye itmekte ve erkeklerle göre düzenlenmiş olan bir sistemde erkeklerle aynı seviyeyi yakalamaları için

21 Hüseyin Hatemi, *İlahi Hikmette Kadın*, (Milenyum Yayınları, 2013), p. 37-38.

22 Köse, (2014), p. 137-138.

zorlamaktadır. Dolayısıyla, eşitlik için verilen bu mücadele halen kadınların kendilerine has özelliklerini ve ihtiyaçlarını gözetmekten aciz kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet adaleti eşitlik için verilen mücadeleyi gözeterek, kadın hakları konusunda kadınların özel durumlarını dikkate alacak daha kapsamlı bir yaklaşım geliştirmeye çalışmaktadır. Toplumsal cinsiyet adaleti, kadını korurken erkek cinsini de mağdur etmeyecek, toplumsal refahı önceleyen bir düzenin geliştirilmesi noktasında yapıcı uygulamaları beraberinde getirecektir. Bu veçheden bakıldığında, “cinsler arası iş bölümü, dolayısı ile dünya hayatını düzenleyen hükümler açısından bazı ‘nüans’lar oluşu; İslam`da ve dolayısı ile İlah-i Tabii Hukuk`ta kadının hor görülüşü anlamında değildir.”²³

Sonuç

Yaratılıştan gelen fitri özelliklere ters düşmeden, kadının geleneksel ve moderniteden kaynaklı tüm bu sorunlarını giderecek ve toplumsal hayatta var olmasını sağlayacak “adalet anlayışı”nın toplumda yerleştirilmesi gerekmektedir. Elbette, fizyolojik ve ruhsal farklılıkları görmezden gelen, yalnızca yasal ve politik uygulamaların eşitlik getirmesini beklemek ise eşyanın tabiatına aykırıdır.

“Eşitliği tartışmaya açmak, bu noktadan geriye adım atmak anlamına gelmez. Aksine bunun ötesine giderek kadının bir yandan geleneksel değerlerden, bir yandan da bizzat moderniteden kaynaklanan mağduriyetini giderecek bir yaklaşıma dikkat çekmek anlamına gelir. Bu yaklaşım, kadının doğası ile ters düşmeden toplums²⁴al hayatta sağlıklı bir şekilde var olmasını sağlayan adalet anlayışıdır. “Adalet”, insanlar arasındaki farklılıkların gözetilerek, bu farklılıkların dezavantaja dönüşmediği cinsiyetler üstü bir düzeni ifade eder.”²⁵

Toplumsal cinsiyet adaleti kavramının kadın haklarının dünya çapında gelişimi konusuna yeni bir perspektif ve ivme katacağı makale boyunca feminist yaklaşımlara yönelik eleştirel çerçeveye birlikte eşitlik/farklılık dikotomisi üzerinden vurgulanmıştır. Bu makale, kadınların siyasi ve yasal haklarıyla ilgili olan yasal kazanımları göz ardı etmemektedir. Bir diğer ifadeyle, adalet kavramına vurgu yapmak eşitliği bir kenara bırakmak değildir. Eşitlik gereklidir, ancak kadınların ve erkeklerin sosyal, siyasi ve ekonomik hayatlarında adaletin tesis edilmesi noktasında yeterli değildir. Dolayısıyla, (hepsini kapayan bir kavram olarak) eşitliği içeren ancak sosyal rollerde ve pratiklerde kadınlar ve erkekler için eşitliğin ötesine giden toplumsal cinsiyet adaleti yaklaşımını veya anlayışını tesis etmek bugünün modern toplumları için bir gerekliliktir.

23 Hatemi (2013).

24 Yılmaz(2014).

25 Yılmaz(2014).